

היום נלמד בעזרת ה':

נזיר דף נח

(בעמוד הקודם)

לימא הקפת כל הראש תנאי היא: הגמרא מנסה לומר שהשאלה האם מותר 'להקיף את כל הראש' (כולל הפאות) – זו מחלוקת תנאים.

דתנו רבנן: הברייתא הזו אומרת: נאמר בתגלחת מצורע "וְהָיָה בַיּוֹם הַשְּׂבִיעִי יִגְלַח אֶת כָּל שְׂעָרוֹ אֶת רֹאשׁוֹ". והרי לאחר שנאמר בפסוק שהוא צריך לגלח את כל שערות גופו, מדוע נאמר שוב שצריך לגלח את ראשו? אלא שבגלל שיש איסור של 'לא תקפו פְּאֵת רֹאשְׁכֶם' היה מקום לחשוב שגם למצורע אסור להקיף את ראשו, ומה שנאמר 'יִגְלַח אֶת כָּל שְׂעָרוֹ' הכוונה לשאר הגוף חוץ מהפאות - לכך נאמר 'אֶת רֹאשׁוֹ' ללמד שלמצורע מותר לגלח את כל ראשו כולל פאותיו (כי העשה דוחה לא תעשה).

ותניא אידך: והברייתא השניה אומרת: ש'אֶת רֹאשׁוֹ' בא ללמד שנזיר שנצטרע מותר לו לגלח את שערו אפילו שהוא מצווה בלאו (= "תער לא יעבור על ראשו") וגם בעשה (= "גדל פרע שער ראשו") שלא לעשות כן, העשה של מצורע דוחה את הלא תעשה ועשה (דוקא כאן במצורע, אבל בכל התורה כולה אין העשה דוחה לא תעשה ועשה).

מאי לאו: לכאורה הברייתא השניה סוברת שהקפת כל הראש לא שמה הקפה, וממילא אין צורך ללימוד מיוחד להתיר למצורע לגלח את כל ראשו, כי אין איסור כלל להקיף את כל הראש. ולכן היא לומדת שהפסוק בא להתיר לנזיר לגלח את שערו ואפילו שיש בזה עשה ולא תעשה כ"ל.

אבל הברייתא הראשונה סוברת שהקפת כל הראש כן שמה הקפה, וממילא הפסוק נצרך לעצם הדבר להתיר למצורע לגלח את כל ראשו, (שיש בזה רק לאו. אבל אין כבר הכרח ללמוד מכאן לדחות עשה ולא תעשה של נזיר כי זהו חידוש גדול יותר).

(המשך בדף הבא ↓)

דחייה: אמר רבא: לכולי עלמא הקפת כל הראש לא שמה הקפה. ואם כן הברייתא השניה מובנת שהיא לומדת מ'ראשו' לנזיר לדחות עשה ולא תעשה כי אין צורך ללימוד בשביל להתיר למצורע לגלח את כל ראשו. ואילו הברייתא הראשונה שלמדה מ'ראשו' למצורע – מדברת על מקרה שהוא קודם כל גילח את פאותיו בלבד, ולאחר מכן המשיך וגילח את כל שערו. שמכיון שלא היתה כאן 'הקפת כל הראש' הוא אמור לעבור איסור, ועל כך מלמד 'ראשו' שמותר לעשות כן, כי בסופו של דבר הוא קיים את מצות תגלחת כל שערו של מצורע, והעשה דוחה לא תעשה.

קושיא: ומי כתב קרא הכי: וכי האם הפסוק יתיר דבר כזה? והרי ריש לקיש אמר שכל הדין שעשה דוחה לא תעשה הוא דווקא כאשר אי אפשר לקיים את שניהם, אבל כאן שאפשר לקיים את שניהם כי יכול לגלח את כל ראשו בבת אחת ואז לא יעבור על איסור הקפת הראש – אין העשה דוחה לא תעשה לגלח את פאותיו בלבד ואחר כך לגלח את שאר ראשו.

אלא דכולי עלמא וכו': לכולי עלמא הקפת כל הראש כן שמה הקפה. ואם כן הברייתא הראשונה מובנת שהיא לומדת מ'ראשו' למצורע שהעשה שלו ידחה את הלאו. והברייתא השניה שלומדת לנזיר שעשה דוחה לא תעשה ועשה, בהכרח שיש לה כבר לימוד אחר שעשה דוחה לא תעשה, וממילא הלימוד של 'ראשו' מיותר בשביל ללמד שעשה דוחה לא תעשה ועשה.

ומנין הברייתא לומדת שעשה דוחה לא תעשה?

יליף מגדילים: נאמר "לא תלבש שעטנז צמר ופשתים יחדו: גדלים תעשה לך על ארבע כנפות כסותך אשר תכסה בה", וסמיכות הפסוקים מלמדת שאמנם אסור ללבשו שעטנז, אבל בציצית הדבר מותר (= להטיל פתיל תכלת שהוא עשוי מצמר בטלית של פשתן) כי עשה דוחה לא תעשה.

ומאן דנפקא ליה מראשו: ואילו הברייתא הראשונה הסוברת 'שראשו' נצרך למצורע ללמד שעשה דוחה לא תעשה, היא לא לומדת את הפסוקים הנ"ל של 'לא תלבש שעטנז וכו' שעשה דוחה לא תעשה, אלא כמו רבא:

דרבא רמי: רבא הקשה שמצד אחד משמע שעל חוטי הציצית להיות מאותו מין הבגד שבו היא מוטלת, שנאמר "וּנְתָנוּ: על ציצת הכנף פתיל תכלת" כלומר שהציצית תהיה ממין הכנף. ומצד שני משמע שעל חוטי הציצית להיות רק מצמר ופשתן שנאמר "לא

תְּלַבֵּשׁ שְׂעֵטָנְךָ צֶמֶר וּפְשָׁתִים יַחְדָּו: גְּדִלִים תַּעֲשֶׂה לָךְ עַל אַרְבַּע כְּנָפוֹת כְּסוּתֶךָ אֲשֶׁר תַּכְסֶּה בָּהּ". אלא יישוב הדברים כך הוא: כשהחוטמים של הציצית עשויים מצמר ופשתן, הם פוטרים את כל סוגי הבגדים, וכשחוטמי הציצית הם ממין אחר הם צריכים להיות מאותו סוג של הבגד (= כגון כשהבגד ממשי חוטי הציצית צריכים להיות דוקא ממשי).

קושיא: והאי תנא דמפיק לראשו: והתנא הזה של הברייתא הראשונה מניין הוא ילמד שעשה דוחה לא תעשה ועשה - במצורע נזיר שמותר לו לגלח את כל שערו, והרי הוא לומד מ'ראשו' למצורע בלבד שעשה דוחה רק לא תעשה לבד?

תירוץ: נפקא ליה מזקנו: בפסוק של מצורע הנ"ל נאמר "וְהָיָה בַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי יִגְלַח אֶת כָּל שְׁעָרוֹ אֶת רֹאשׁוֹ וְאֶת זָקְנוֹ", לכאורה "זקנו" מיותר לפי שכבר נאמר שיגלח את כל שערו, אלא מכאן לומדים למצורע כהן שאף על פי שאסור לו לגלח את זקנו גם בלא תעשה של 'ופאת זקנם לא יגלחו' (= שנאמר בכל ישראל) וגם בעשה של 'קדושים יהיו' (= שנאמר בכהנים) – העשה של מצורע דוחה את שניהם.

קושיא על הברייתא השניה: ומאן דמפיק ליה לראשו: הברייתא השניה שלומדת מ'ראשו' שעשה דוחה לא תעשה ועשה, מדוע היא לא לומדת את זה מ'זקנו' הנ"ל?

דחיית הקושיא: ולטעמיה: ולשיטתך, מדוע קיימא לן בכל התורה שאין עשה דוחה לא תעשה ועשה, מדוע איננו לומדים מכהן שמגלח זקנו שעשה כן ידחה לא תעשה ועשה? אלא הסיבה שלא לומדים מכהן כי זהו 'לאו שאינו שווה בכל' דהיינו בנשים שאינן אסורות בגילוח זקן, ואם כן זהו לאו קל, ולכן אפילו שיש איתו עשה הוא נדחה מפני עשה אחר. אבל אי אפשר ללמוד ממנו ללאו אחר שהוא חמור בכך שהוא שווה בכל - שאם יהיה איתו עשה הוא גם כן ידחה מפני עשה אחר.

ולפי זה גם נזיר מצורע אינו יכול ללמוד מכהן שהעשה של מצורע ידחה את לא תעשה ועשה של הנזירות שלו, ולכן הוא לומד זאת מ'ראשו'. (אמנם גם הברייתא הראשונה שכן לומדת מכהן סוברת שרק במצורע עשה דוחה לא תעשה ועשה ולא בכל התורה כולה).

קושיא: ומאן דמוקים להאי ראשו בנזיר וכו': לשיטת הברייתא השניה שמעמידה את "ראשו" ללמדנו שתגלחת מצורע דוחה את הלאו והעשה שבנזיר, קשה מדוע צריך את "זקנו" לדחיית לאו ועשה שבכהן, והרי אפשר שכהן ילמד מנזיר?

תירוץ: מיבעי ליה: לשיטת הברייתא השניה אנו צריכים את "זקנו" ללמדנו שתגלחת מצורע היא דווקא בתער, וכפי שלמדנו בברייתא - מדוע נאמר "זקנו" והרי כבר נאמר שיגלח את כל שערו? אלא לפי שנאמר לגבי כהנים "וּפָאֵת זָקְנָם לֹא יִגְלַחוּ" והיה מקום לחשוב שגם לכהן מצורע אסור לו לגלח את זקנו כשנרפא מצרעתו, לכך נאמר "זקנו" ללמדנו שגם כהן מצורע צריך לגלח את זקנו (בנוסף לגילוח כל גופו). ומנלן דבתער? כלומר מניין שעל המצורע לגלח בתער דווקא? שנאמר לגבי כהנים "וּפָאֵת זָקְנָם לֹא יִגְלַחוּ" והאיסור לגלח הוא דווקא בתער ולא במספרים, לפי שנאמר בישראל "וְלֹא תִשְׁחִית אֶת פְּאֵת זָקְנְךָ", ו"השחתה" היא בתער דווקא, וכשם שהאיסור בישראל הוא השחתה בתער כך האיסור בכהנים הוא בתער דווקא. אי לא תשחית, יכול ליקטן במלקט ורהיטני חייב? כלומר אולי האיסור להשחית את זקנו זה גם כאשר מגלחו במלקט ורהיטני (= מיני כלים להחלקת קרשים) שהם כלים המשחיתים את השיער אבל אין דרך לגלח בהם? לכך נאמר בכהנים "וּפָאֵת זָקְנָם לֹא יִגְלַחוּ" ללמדנו שהאיסור להשחית הוא רק כשמגלח בדבר שהדרך לגלח בו.

ומכאן אנו לומדים שעל המצורע לגלח בתער דווקא ולא במלקט ורהיטני, לפי שהתורה התיירה במצורע את מה שאסרה לגבי גילוח הזקן, וזה גילוח בתער.

קושיא על הברייתא הראשונה: ומאן דמפיק ליה להאי ראשו ללא גרידא: הברייתא הראשונה שלומדת מ'ראשו' למצורע והיינו ללמד שעשה דוחה רק לאו בלבד, ולומדת מ'זקנו' שכהן מצורע מגלח זקנו והיינו שעשה דוחה לא תעשה ועשה – מדוע היא צריכה את הלימוד מ'ראשו' שעשה דוחה רק לאו, והרי היא כבר יכולה ללמוד זאת מ'זקנו', משום שהרי לא כתוב במפורש שדוקא לכהן מותר לגלח אלא כתוב באופן כללי שהמצורע צריך לגלח את זקנו - והיינו בין לכהן שיש בו לאו ועשה, ובין לישראל שיש בו רק לאו. ומכיון שהדבר 'שקול' כלומר שווה בשניהם נלמד משם את שניהם?

ויש להוסיף: לפי זה גם הברייתא הראשונה תסבור שמ'ראשו' לומדים לא רק למצורע בלבד שיש בו רק לאו, אלא גם למצורע נזיר שיש בו לאו ועשה, שהרי הפסוק לא חילק בין מצורע למצורע ושניהם שווים במשמעות הפסוק (= 'מקרא מלא דיבר הכתוב'). ואם כן קשה: מדוע צריך את 'זקנו' ללמד שכהן מצורע מגלח זקנו ודוחה לא תעשה ועשה, והרי כהן יכול ללמוד מנזיר מצורע שעשה דוחה לא תעשה ועשה (תוס')?

תירוץ: כהן מנזיר לא יליף: אי אפשר ללמוד נזיר מכהן וכהן מנזיר.

כהן לא יכול ללמוד מנזיר - משום שבנזיר יש קולא שהוא יכול להישאל על נזירותו ולהפך אותה, ולכן גם עשה של מצורע ידחה את הלא תעשה ועשה שלו. אבל כהן שאינו יכול להישאל על כהונתו הוא חמור יותר, ויתכן שהעשה של מצורע לא ידחה את הלא תעשה ועשה שלו (ולכן צריך ללמוד זאת מ'זקנו').

ואילו נזיר לא יכול ללמוד מכהן - משום שגילוח זקן הוא לאו שיש בו קולא כי 'אינו שווה בכל', ולכן גם עשה של מצורע ידחה אותו בצירוף העשה שלו. אבל לאו של נזיר שהוא חמור כי הוא שווה בכל יתכן שהעשה של מצורע לא ידחה אותו בצירוף העשה שלו (ולכן צריך ללמוד זאת מ'ראשו').

ובעלמא לא ילפינ מינייהו: הגמרא מוסיפה שזו גם הסיבה שלא לומדים מנזיר ומכהן לכל התורה כולה שעשה ידחה לא תעשה ועשה, משום שבכל אחד מהם יש קולא מיוחדת ואי אפשר ללמוד ממנו למקום אחר.

*

אמר רב: מותר לגבר לגלח את כל שיער גופו בתער, ואין בזה את האיסור של "לא ילבש גבר שמלת אשה".

מיתיבי: והרי למדנו בברייתא שגבר המעביר את שיער בית השחי ושיער הערווה לוקה על שעבר על לאו של "לא ילבש גבר שמלת אשה"?

תירוצ: האיסור לגלח הוא בתער שכך דרך הנשים, אבל במספרים מותר, ורב שאמר שמותר לגלח 'בתער' כוונתו שגילח במספרים כעין תער, כלומר שגזז במספרים סמוך לבשר כעין תער.

אמר רבי חייא בר אבא אמר רבי יוחנן: המעביר את שיער בית השחי ובית הערווה לוקה. הגמ' מבינה שהוא לוקה לפי שעבר על האיסור של "לא ילבש גבר שמלת אשה".

קושיא: והרי למדנו בברייתא שהאיסור להעביר את שיער גופו כגון של בית השחי והערווה אינו מדברי תורה אלא מדברי סופרים, וא"כ מדוע לוקה?

תירוצ: הוא מקבל 'מכות מרדות' מדרבנן. (= תיקנו חכמים שהעובר על דבריהם לוקה עד שיקבל על עצמו לקיים).